

І. О. Рощина,
кандидат юридичних наук, доцент
Д. В. Багрійчук,
магістр

ХРОНОЛОГІЯ І РЕЗУЛЬТАТИ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ У СУДОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

У статті досліджуються спрямовані на боротьбу з корупцією в судовій системі нормативні акти за час незалежності України. Аналізуються результати боротьби з корупцією в судовій системі. Надані пропозиції про поліпшення боротьби з корупцією в судовій системі.

Ключові слова: корупція, судова система, боротьба.

И. А. Рощина, Д. В. Багрійчук

Хронология и результаты борьбы с коррупцией в судебной системе Украины

В статье исследуются направленные на борьбу с коррупцией в судебной системе нормативные акты за время независимости Украины. Анализируются результаты борьбы с коррупцией в судебной системе. Представлены предложения об улучшении борьбы с коррупцией в судебной системе.

Ключевые слова: коррупция, судебная система, борьба.

I. Roshchina, D. Bahriychuk

Chronology and results of the fight against corruption in the judicial system of Ukraine

This article investigates to combat corruption in the judicial system of regulations for the time of Ukrainian independence. The results of the fight against corruption in the judiciary. Presented proposals for improving the fight against corruption in the judiciary.

Key words: corruption, judicial system, fight.

Постановка проблеми та її актуальність.

Сьогодні всі громадяни сповна відчують і розуміють, що судова система України фактично є гальмом у подальшому розвитку до демократії, а в корумпованій державі, як загальновідомо, найгрубішим і відкритим способом порушуються права й свободи громадян.

Швидка й суцільна корумпованість судової системи України є лише похідна від загальної корумпованості суспільства. За результатами нового Індексу сприйняття корупції за 2014 р. від Transparency International Україна так і не пододала межу «корупційної ганьби». Отримавши лише один додатковий бал, в порівнянні з 2013 роком, Україна залишається в клубі тотально корумпованих держав.

26 балів зі 100 можливих і 142 місце зі 175 позицій – такі показники України в цьогорічному Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index) від Transparency International.

Україна вчергове опинилась на одному щаблі з Угандою та Коморськими островами як одна з найбільш корумпованих країн світу.

Рівень корупції в Україні не тільки високий у порівнянні з іншими державами, але й безупинно росте. Про це неодноразово говорили усі президенти України, і навіть приймали закони та програми боротьби з корупцією. Тому спочатку будуть розглянуті всі нормативні акти, які приймалися для боротьби з корупцією взагалі, а потім, які були спрямовані на боротьбу з корупцією в судовій системі.

Аналіз досліджень і публікацій. Сучасний стан боротьби з корупцією в судовій системі повністю не досліджений. Є роботи, в яких розглядалися окремі питання боротьби з корупцією в судовій системі, але без урахування ситуації, що склалася сьогодні в Україні. Проблеми боротьби з корупцією в судовій системі досліджували В. В. Бережної, Н. Д. Квасневська,

О. М. Костенко, М. І. Мельник, В. І. Шакур та інші. Захищені в Україні дисертації схожої проблематики в основному були спрямовані на дослідження причин і умов взагалі корупції, не торкаючись конкретно боротьби з корупцією в судовій системі.

Метою цієї статті є дослідження правових норм, що стосуються боротьби з корупцією в судовій системі, також аналіз результатів цієї боротьби.

Виклад основного матеріалу. Початком застосування законодавчої бази в Україні щодо боротьби з корупцією слід вважати Указ Президента України від 30.06.1993 р. № 3341-ХІІ «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [1]. Цим Законом дано поняття організованої злочинності, визначені мета боротьби з організованою злочинністю та завдання Закону, а також система органів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю. Згодом цей Закон неодноразово змінювався і доповнювався. Останній раз доповнення було зроблено Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 16.07.2015 р. № 630-VІІІ [2].

Наступним кроком по організації боротьби з корупцією в Україні був Указ Президента України «Про Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю» від 26.11.1993 р. № 561/93. Цей Закон втратив чинність згідно Указу Президента України «Про деякі питання організації діяльності Ради національної безпеки і оборони України» від 08.02.2005 р. № 208/2005 [3].

Черговою спробою посилити і конкретизувати боротьбу з цим злом був Закон України «Про боротьбу з корупцією» від 05.10.1995 р. № 357/95-ВР [4]. Цим Законом було визначено правові та організаційні засади запобігання корупції, виявлення та припинення її проявів, поновлення законних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, усунення наслідків корупційних діянь. Особливо відзначено, що боротьба з корупцією здійснюється на основі чіткої правової регламентації діяльності державних органів, служб і осіб, уповноважених на виконання фун-

кцій держави, забезпечення гарантій прав та інтересів фізичних і юридичних осіб.

В Україні 10.04.1997 р. прийнята Національна програма боротьби з корупцією. У преамбулі цієї програми було відображено, що незважаючи на вжиті останніми роками заходи щодо подолання корупції, досягти помітних зрушень у цій справі не вдалося.

Перші результати боротьби з корупцією були оприлюднені 23.04.1997 р. на засіданні координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю з наступним висновком: незважаючи на вжиті заходи по боротьбі з корупцією, вона поглинає країну. Масштаби корупції в Україні загрожують її національній безпеці [5, с. 12].

Тут необхідно відзначити, що виступаючи 08.12.2015 р у Верховній Раді України, віцепрезидент США Д. Байден зазначив, що в Україні є ще одна боротьба, історична – проти корупції: «... Я ніколи не вказую людям з інших країн, що вони повинні робити. Але ви не знайдете жодної демократії в світі, де ракова пухлина корупції так процвітає. Ви не знайдете жодної такої країни. Недостатньо просто створити Бюро по боротьбі з корупцією. Для продовження боротьби потрібно провести судову реформу, щоб притягнути до відповідальності корупціонерів. Щоб особисті інтереси чиновників відділялися від державних. Олігархи і не олігархи всі повинні жити за одними правилами, всі повинні платити податки. Вони не мають права чинити тиск на суд. Корупція відбирає ресурси у народу. Вона не дає розвиватися економіці. Ми знаємо це, ви знаєте це, українці знають це.»

Думка Д. Байдена повністю збігається з висновками, зробленими 23.04.1997 р. на засіданні координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю. Іншими словами, незважаючи на вжиті багато заходів, за останні 8 років, позитивних результатів у боротьбі з корупцією немає.

Отже, прийняті раніше закони не дали позитивних результатів, а масштаби корупції набули ще більш загрозливих розмірів для суспільної моралі і безпеки країни. Тому суспільство потребувало ухвалення кардинальніших рішень, інакше Україна ніколи не зможе стати

цивілізованою європейською державою. З цією метою Указом Президента України від 24.04.1998 р. № 367/98 була затверджена Концепція боротьби з корупцією на 1998-2005 рр.

У вступі цієї Концепції було зазначено, що корупція є одним із основних чинників, які створюють реальну загрозу національній безпеці та демократичному розвитку держави, вона негативно впливає на всі сторони суспільного життя: економіку, політику, управління, соціальну і правову сфери, громадську свідомість, міжнародні відносини [6].

Для виконання Україною узятих на себе міжнародних зобов'язань у сфері боротьби з корупцією, були розроблені та з 01.01.2010 р. мали вступити у дію наступні закони: «Про засади запобігання та протидії корупції» від 11.06.2009 р. № 1506-VI, «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» від 11.06.2009 р. № 1507-VI, «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 11.06.2009 р. № 1508-VI.

У цих законах були намічені заходи для боротьби з корупцією. Наприклад, згідно ст. 2 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 11.06.2009 р. № 1506-VI розширений суб'єктний склад осіб, яких можна притягнути до відповідальності за корупцію. Тепер у переліку суб'єктів відповідальності за корупційні діяння вказані ще й Президент України, Голова Верховної Ради України та його заступники, Прем'єр-міністр України та інші члени Кабінету Міністрів України, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор України тощо.

Законом України «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» від 11.06.2009 р. № 1507-VI встановлено відповідальність юридичних осіб за вчинення їх уповноваженими особами корупційних правопорушень, а також визначено порядок притягнення їх до відповідальності. Дія цього Закону поширюється на всіх юридичних осіб за винятком юридичних осіб публічного права, які повністю утримуються за рахунок державного або місцевих бюджетів, а також на міжнародні організації. Слід зазначити, що цей

Закон абсолютно новий у вітчизняному законодавстві. Прийняття такого Закону було продиктовано вимогами міжнародних документів (Конвенцій), які ратифікувала Україна.

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 11.06.2009 р. № 1508-VI доповнив КК України новими статтями, спрямованими на боротьбу з корупцією. Зокрема, ст. ст. 235-1 (Зловживання повноваженнями), 235-2 (Перевищення повноважень), 235-3 (Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги), 235-4 (Комерційний підкуп), 235-5 (Підкуп особи, яка надає публічні послуги). Були внесені зміни і в інші статті КК України.

Але ці Закони так і не вступили у дію ані протягом 2009 року, ані протягом 2010 року, так як 05.01.2011 р. набув чинності Закон України «Про визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України щодо запобігання та протидії корупції» від 21.12.2010 р. № 2808-VI, який скасував усі три вищевказані закони [7].

Характерно, що норми цих трьох вищевказаних законів викликали стурбованість не тільки в середовищі науковців, а й практиків. Тому на Пленумі Верховного Суду України було прийнято рішення звернутися до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо їх відповідності Конституції України [8].

Розглядаючи Постанову Пленуму Верховного Суду України від 27.11.2009 р. № 12, Конституційний Суд України 06.10.2010 р. визнав неконституційними положення Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 11.06.2009 р. № 1506-VI [9].

Після винесення Конституційним Судом України вищевказаного рішення 07.04.2011 р., був прийнятий новий Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 01.07.2011 р. № 3206-VI [10]. Цей Закон, як вказано в його преамбулі, визначає основні засади запобігання і протидії корупції в публічній і приватній сферах суспільних відносин, відшкодування завданої внаслідок вчинення корупційних правопорушень збитків, шкоди, поновлення порушених прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав чи інтересів юридичних

осіб, інтересів держави. Особливу увагу було приділено суб'єктам, які повинні здійснювати заходи щодо запобігання і протидії корупції. Координацію діяльності правоохоронних органів з питань протидії корупції здійснюють у межах наданих повноважень, визначених законами, Генеральний прокурор України та підпорядковані йому прокурори.

Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 01.07.2011 р. № 3206-VI, згідно Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII, втратив чинність, крім положень щодо фінансового контролю, які втрачають чинність з початком роботи системи подання та оприлюднення декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [11].

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» від 12.02.2015 р. № 198-VIII також були внесені зміни у Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII [12].

Аналізуючи чинний Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII, а також вищевикладені Закони України, можна зробити досить обґрунтований висновок про те, що нормативна база для реальної боротьби з корупцією в Україні з моменту її незалежності була і є в даний час. Інша справа, як і хто застосовує ці закони в житті.

Наприклад, згідно ст. 42 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII, особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, сумлінно, компетентно, вчасно, результативно і відповідально виконують службові повноваження та професійні обов'язки, рішення та доручення органів і осіб, яким вони підпорядковані, підзвітні або підконтрольні, не допускають зловживань та неефективного використання державної і комунальної власності [11].

Положення, якими повинні керуватися посадові особи, які ведуть боротьбу з корупцією, викладені досить повно і чітко. Однак на прак-

тиці всі ці вимоги повністю ігноруються цими посадовими особами, і, як правило, не несуть за це ніякої відповідальності.

У травні 2011 р. звіт Організації економічного співробітництва та розвитку про досягнення України в рамках виконання Стамбульського плану дій по боротьбі з корупцією показав, що Україна опинилася в числі останніх, серед всіх країн Європи, які ведуть боротьбу з корупцією.

Згідно з представленим документом, основні недоробки української влади полягають у відсутності окремого державного органу, який би розслідував корупційні діяння, відсутності регулювання у сфері конфлікту інтересів на державній службі, публічного контролю за витрачанням державних коштів та за сферою фінансування політичних партій [11].

Через більш ніж три роки після цих зауважень в Україні було створено Національне антикорупційне бюро України [14], а більш як через рік був призначений Голова цього бюро.

Група держав з протидії корупції Ради Європи (GRECO), на своєму засіданні в Страсбурзі 24.05.2011 р. відзначила провал України в плані законодавчого забезпечення боротьби з корупцією та невідповідність європейським стандартам боротьби з корупцією.

Про те, що в Україні немає справжньої боротьби з корупцією, а тільки є окремі показові випадки такої боротьби, чітко свідчать затримання 25.03.2015 р. під час засідання Кабінету Міністрів України Голови Державної служби надзвичайних ситуацій С. Бочковського та його першого заступника В. Стоєцького за участь у корупційній схемі із розкрадання державних коштів, затримання 17.09.2015 р. у стінах парламенту народного депутата України від Радикальної партії І. Мосійчука, затримання 05.07.2015 р. першого заступника начальника Головного слідчого управління ГПУ В. Шапакіна та заступника прокурора Київської області О. Корнійця. Ці приклади також свідчать про повну корумпованість влади України.

Висновки. Підсумовуючи результати боротьби з корупцією на підставі вищезазначених нормативних актів, виданих за час незалежності України, виходить тільки один висновок, що, незважаючи на всі проведені, та що проводяться

заходи щодо боротьби з корупцією, Україна стала однією з найбільш корумпованих країн світу, а масштаби корупції в державі не тільки не зменшуються, а навпаки, зростають. Іншими словами, чим більше намічається і проводиться різного роду заходів по боротьбі з корупцією, тим швидше вона поширюється в суспільстві. У нескінченних наріканнях влади України, протягом усього часу незалежності країни, про корупцію в державі, чітко вбачається явна участь самих чиновників у цій корупційній системі. А якщо це так, то ніякої реальної боротьби з корупцією в Україні ще не було, і навряд чи буде найближчим часом, без прийняття корінних і радикальних заходів. І перш за все тут потрібна політична воля керівництва країни, але її поки що не видно.

Література

1. *Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю*: Указ Президента України від 30 червня 1993 р. № 3341-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3341-12/page>
2. *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України»*: Закон України від 16 липня 2015 р. № 630-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/630-19>
3. *Про деякі питання організації діяльності Ради національної безпеки і оборони України*: Указ Президента України від 8 лютого 2005 р. № 208 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/208/2005>
4. *Про боротьбу з корупцією*: Закон України від 5 жовтня 1995 р. № 357/95 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z950356.html
5. *Шакун В. І. Влада і злочинність* / В. І. Шакун. – К.: «Пам'ять століть», 1997. – 226 с.
6. *Про Концепцію боротьби з корупцією на 1998-2005 роки*: Указ Президента України від 24 квітня 1998 р. № 367 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/367/98>
7. *Про визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України щодо запобігання та протидії корупції*: Закон України від 21 грудня 2010 р. № 2808-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T102808.html
8. *Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 листопада 2009 р. № 12* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.ua/pro-zvernennja-dokonstituciinogo-sudu-ukrayini-z-konstituci-dok5832.html>
9. *Рішення Конституційного Суду України від 6 жовтня 2010 р. № 21-рп у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень законів України «Про засади запобігання та протидії корупції», «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення»* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v021p710-10>
10. *Про засади запобігання і протидії корупції*: Закон України від 1 липня 2011 р. № 3206-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3206-17>
11. *Про запобігання корупції*: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://hrliga.com/docs/Zakon_1700-VII.htm
12. *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції*: Закон України від 12 лютого 2015 р. № 198-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/198-19/page2>
13. *Отчет ОЭСР: Украина провалила план по борьбе с коррупцией* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.trust.ua/news/44773.html>
14. *Про Національне антикорупційне бюро України*: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1698-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>

References

1. *Pro organizatsiyno-pravovi osnovi borotbi z organizovanoyu zlochinnistyuu*: Ukaz Prezidenta Ukrayini vid 30.06.1993 r. № 3341-XII [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3341-12/page>.

2. *Pro vnesennya zmin do deyakih zakonodavchih aktiv Ukrayini u zv'yazku z priynyattiam Zakonu Ukrayini «Pro Natsionalne antikoruptionsiye byuro Ukrayini»*: Zakon Ukrayini vid 16.07.2015 r. № 630-VIII [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/630-19>.

3. *Pro deyaki pitannya organizatsiyi diyalnosti Radi natsionalnoyi bezpeki i oboroni Ukrayini*: Ukaz Prezidenta Ukrayini vid 08.02.2005 № 208/2005 [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/208/2005>.

4. *Pro borotbu z koruptionsieyu*: Zakon Ukrayini vid 5.10.1995 r. № 357/95 [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z950356.html.

5. *Shakun V. I. Vlada i zlochinnist / V. I. Shakun*. – K.: «Pam'yat stolit», 1997. – 226 s.

6. *Pro Kontseptsiyu borotbi z koruptionsieyu na 1998 – 2005 r.* Ukaz Prezidenta Ukrayini vid 24 kvitnya 1998 r. № 367/98 [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/367/98>.

7. *Pro viznannya takimi, shcho vtratali chinnist, deyakih zakoniv Ukrayini shchodo zapobigannya ta protidiyi koruptionsiyi*: Zakon Ukrayini vid 21.12.2010 r. № 2808-VI [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T102808.html.

8. *Postanova Plenumu Verhovnogo Sudu Ukrayini vid 27.11.2009 r.* № 12 [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://document.ua/pro-zvernennja-do-konstituciinogo-sudu-ukrayini-z-konstituci-doc5832.html>.

9. *Rishennya Konstitutsiynogo Sudu Ukrayini vid 06.10.2010 r.* № 21-rp/2010 u spravi za konstitutsiynim podannyam Verhovnogo Sudu Ukrayini shchodo vidpovidnosti Konstitutsiyi Ukrayini (konstitutsiynosti) polozhen zakoniv

Ukrayini «Pro zasadi zapobigannya ta protidiyi koruptionsiyi», «Pro vidpovidalnist yuridichnih osib za vchinennya koruptionsiynih pravoporushen», «Pro vnesennya zmin do deyakih zakonodavchih aktiv Ukrayini shchodo vidpovidalnosti za koruptionsiyni pravoporushennya» [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v021p710-10>.

10. *Pro zasadi zapobigannya i protidiyi koruptionsiyi*: Zakon Ukrayini vid 01.07.2011 r. № 3206-VI [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3206-17>.

11. *Pro zapobigannya koruptionsiyi*: Zakon Ukrayini vid 14.10.2014 r. № 1700-VII [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: http://hrliga.com/docs/Zakon_1700-VII.html.

12. *Pro vnesennya zmin do deyakih zakonodavchih aktiv Ukrayini shchodo zabezpechennya diyalnosti Natsionalnogo antikoruptionsiynogo byuro Ukrayini ta Natsionalnogo agentstva z pitan zapobigannya koruptionsiyi*: Zakon Ukrayini vid 12.02.2015 r. № 198-VIII [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/198-19/page2>.

13. *Pro zapobigannya koruptionsiyi*: Zakon Ukrayini vid 14.10.2014 r. № 1700-VII [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: http://hrliga.com/docs/Zakon_1700-VII.html.

14. *Otchet OESR: Ukraina provalila plan po borbe s korruptsией* [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.trust.ua/news/44773.html>.

15. *Pro Natsionalne antikoruptionsiye byuro Ukrayini*: Zakon Ukrayini vid 14.10.2014 r. № 1698-VII [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.